

ГЛОСАРІЙ

- Абсентеїзм** (від лат. *absent* - відсутній) – ухилення громадян від участі у виборах; байдуже ставлення людей до своїх громадсько-політичних прав.
- Абсолютна монархія** (від лат. *absolutus* - безумовний) – форма державного правління, за якої політична влада повністю (необмежено, абсолютно) належить одній особі – монарху, та для якої характерним є найвищий ступінь централізації державної влади.
- Авторитаризм** (від лат. *autoritas* – влада, вплив) – політичний режим, характерними ознаками якого є наявність сильного центру, режим особистої влади, відсутність демократичних інститутів, можливість застосування насильства чи примусу.
- Анархізм** (від грецьк. *anarchia* – безвладдя) – ідейно-політична теорія, яка базується на запереченні державного управління суспільством.
- Аристократія** (від грецьк. *aristokratia* – влада найкращих, найзнатніших) – найвища родова знать у рабовласницькому й феодальному суспільствах; форма державного правління, за якої аристократії належить уся повнота влади в країні; правління кращих громадян, які виконують закони.
- Багатопартійна система** - тип партійної системи, за якої може існувати багато політичних партій, які теоретично мають рівні шанси на отримання більшості місць у парламенті країни.
- Біпартійна система** - тип партійної системи, за якої реальну боротьбу на виборах ведуть лише дві партії, причому одній партії забезпечується об'єднання навколо себе абсолютної більшості голосів виборців, вона отримує більшість парламентських місць, в результаті формується відносно однорідна й стабільна парламентська більшість.
- Буденна політична свідомість** - сукупність ідей, уявлень та знань, які виникають безпосередньо з буденної практики того чи іншого класу, соціальної верстви або групи людей чи окремих індивідів.
- Вибори** – демократичний спосіб формування органів державної влади або місцевого самоврядування, наділення повноваженнями посадової особи через волевиявлення громадян.
- Виборча система** - спосіб урахування голосів виборців і розподілу місць в органах державної влади між кандидатами (групами кандидатів).
- Виборче право** - система правових норм, які регулюють процес формування представницьких органів і обрання службових осіб.
- Виборчий поріг** - найменша кількість голосів, необхідна для обрання одного депутата.
- Геополітика** (політична географія) – наука, що вивчає взаємозв'язок політичних процесів з географічними чинниками (просторовим розташуванням держави, кліматом, розміром території, наявністю природних ресурсів тощо).
- Глобалізм** (від франц. *global* – загальний, всесвітній) – стиль у політиці, коли певне питання розглядається й вирішується в контексті загальних для всього людства проблем.
- Глобальні проблеми** – проблеми, які виникають у результаті могутнього розвитку продуктивних сил в умовах НТР і досягнення таких масштабів суспільного виробництва, коли з'являється загроза порушення балансу між суспільством і природою; носять загальнолюдський, загальнопланетарний характер; відрізняються комплексністю, динамізмом, гостротою; для свого розв'язання вимагають колективних зусиль світового співтовариства.
- Громадянське суспільство** – сукупність усіх громадян, їх вільних об'єднань і асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що характеризуються високим рівнем політичної свідомості та політичної культури, які перебувають за межами регулювання держави, але охороняються і гарантуються нею.
- Демократія** - (від грецьк. *demos* — народ і *kratos* – влада) – влада народу, народовладдя; форма політичної організації суспільства, яка визначає джерелом влади народ, його право вирішувати державні справи, водночас захищаючи громадянські права і свободи.
- Держава** – основний інститут політичної системи, що здійснює управління загальносуспільними справами, охорону цілісності і безпеки.
- Державна влада** – вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монополічним правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення.

Державний суверенітет - незалежність держави, що полягає у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання будь-якої іншої держави.

Деспотія (від грецьк. *despot* – володар, самодержець) – система державного правління, для якої є характерним абсолютне свавілля влади та безправ'я підданих.

Диктатура (від лат. *dictatura* – необмежена влада) – тимчасовий авторитарний режим, який вводиться на строк дії надзвичайних обставин для здійснення рішучих заходів на виведення країни із кризового стану; нічим не обмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи, що спирається на силу.

Екстремізм (від лат. *extremus* – крайній) - схильність до крайніх політичних поглядів (як «правих», так і «лівих»), прибічники яких вдаються до радикальних (у тому числі насильницьких, терористичних) засобів з метою загострення політичної ситуації, дестабілізації політичного життя.

Електорат (від лат. *elector* - виборець) – контингент виборців, які голосують за певну партію чи кандидата на виборах.

Етнічна група - спільнота людей, споріднених або хоча б близьких за історичним походженням, етногенезом, мовою спілкування, нинішньою або минулою територією проживання, рисами матеріальної і духовної культури, звичаями та іншими ознаками.

Етногенез – процес появи, видозміни й зникнення етносу.

Етнонаціональна політика - цілеспрямована діяльність з регулювання відносин між етносами, націями і етнонаціональними групами, що виявляється у свідомому впливі державних і суспільних організацій на розвиток міжнаціональних та міжетнічних взаємин з метою їх нормалізації, стабілізації та гармонізації.

Етнонаціональні відносини - відносини між різними соціально-етнічними спільнотами, з одного боку, й урядами, державними і політичними організаціями, установами - з іншого.

Етніонім - спільна родова назва етнічної групи.

Етнос (від грецьк. *ethnos* – народ) - найдавніша природна людська спільнота, яка історично склалася на певній території і володіє особливими рисами культури, мови, особливостями психологічного складу і усвідомленням своєї єдності й відмінності від інших груп.

Змішана виборча система – порядок визначення результатів голосування, в якому поєднані елементи мажоритарної і пропорційної виборчих систем.

Імпічмент (від англ. *impeachment* - звинувачення) – особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень.

Історія політичних вчень – наука, що вивчає політичні теорії, погляди, концепції в їх хронологічній послідовності і взаємозв'язку.

Класократія – запропонований В.Липинським особливий політичний режим, суть якого полягає у панування активної меншості (аристократії), що складається із кращих (за духом, здібностями, активністю) людей.

Консерватизм (від лат. *conservare* – зберігати, охороняти) - політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, що орієнтується на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Конфедерація (від лат. *confederatio* – спілка, об'єднання) - форма державного устрою, коли кожний її член зберігає державну самостійність, об'єднується з іншими державами в союз, до компетенції якого передаються деякі важливі питання; союз суверенних держав, який створюється для досягнення конкретної спільної мети.

Кратологія (від грецьк. *kratos* – влада і *logos* – слово, поняття, вчення) – наука про владу.

Легальність політичної влади – її законність, юридична правомірність.

Легітимність (від лат. *legitimus* - законний) **політичної влади** – добровільне визнання існуючої влади громадянами, довіра до неї з їх сторони, визнання влади справедливою, прогресивною.

Лібералізм (від лат. *liberalis* - вільний) - політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва і демократичних свобод.

Мажоритарна виборча система – порядок організації виборів і визначення результатів голосування, за яким перемагає той кандидат (або список кандидатів), який отримав встановлену законом більшість голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

Марксизм – засноване К.Марксом в середині XIX ст. філософське, політичне й економічне вчення, головними ідеями якого були: матеріалістичне розуміння історії, теорія додаткової вартості,

ідея всесвітньо-історичної ролі робітничого класу (пролетаріату) як могильника капіталізму і творця соціалістичного суспільства.

Менталітет (від франц. *mentalite* – склад розуму, світосприйняття) – стійкі емоції, настрої і пов'язані з ними моделі політичної поведінки, що мають релігійні й національні особливості.

Мета політики – забезпечення панування одних суспільних груп над іншими, одних інтересів над іншими або узгодження соціальних інтересів.

Міжнародна політика - сукупна цілеспрямована діяльність народів, держав, їхніх інститутів, соціальних спільнот, об'єднань громадян у сфері міжнародного життя.

Міжнародні відносини – системна сукупність політичних, економічних, науково-технічних, соціальних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних зв'язків і відносин між основними суб'єктами світового співтовариства.

Монархія (від грецьк. *monarchia* - єдиновладдя) - форма державного правління, в якій джерелом державної влади вважається монарх, його влада спадкова і не залежить від волі виборців.

Народ – біологічна єдність, група, поєднана кровними, біологічними зв'язками; все населення держави.

Народність - історично сформована мовна, територіальна, економічна і культурна спільність людей, яка передує нації.

Народний суверенітет - визнання всіх громадян країни джерелом політичної влади.

Націоналізм - світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних цінностей щодо усіх інших.

Національна свідомість - усвідомлення нацією, людиною або певною спільнотою своєї приналежності до нації, спільної історичної долі її представників, своєрідності дії геополітичних, соціопсихічних, історичних чинників, неповторності характеру, темпераменту, менталітету, психології, культури.

Національний суверенітет - сукупність суверенних прав нації на вільний вибір соціально-економічного та політичного ладу, на цілісну національну територію, економічну незалежність, на розвиток її мови та культури, на повагу національної гордості та гідності.

Нація (від лат. *natio* –народ) - 1) історична соціо-етнічна, політична, духовна спільнота людей з певною психологією, самосвідомістю, спільними територією, культурою, мовою, економічним життям (етнічна спільність); 2) сукупність громадян однієї держави, незалежно від їхньої етнічної приналежності (державно-політична спільність).

Об'єкт політології – сфера політики, політична дійсність, політичне життя особи і суспільства.

Однопартійна система – неконкурентний тип партійної системи, що характеризується монополічним правом однієї партії брати участь у державному будівництві.

Олігархія (від грецьк. *oligos* — нечисленний і *arche* – влада) - форма державного правління, за якої політичне та економічне правління здійснюється невеликою групою людей, а також сама ця група.

Охлократія (від грецьк. *ochlos* — натовп і *kratos* – влада) – домінування в політичному житті суспільства натовпу, «маси»; ситуація заколотів, погромів, безладдя, в якій господарем становища є натовп; влада суспільно-політичних груп, що апелюють до популістських настроїв у їх примітивних, масованих варіантах.

Парламентська монархія – форма державного правління, за якою глава держави - монарх - не може прямо впливати на склад і політику уряду, що формується виключно **парламентом** і підзвітний йому.

Парламентська республіка - різновид сучасної форми державного республіканського правління, при якій верховна влада в організації державного життя належить парламенту.

Партійна система - сукупність діючих у країні політичних партій, відносини між ними, а також з державою.

Плутократія (від грецьк. *plutos* — багатий і *kratos* – влада) – державний лад, за якого влада належить найбагатшим представникам панівного класу; купка найбагатших представників панівного класу.

Політія – державний лад, за якого влада знаходиться в руках більшості - «середніх» людей, що володіють певним невеликим цензом й управляють державою в інтересах всіх громадян.

Політика (від грецьк. *polis* — місто-держава та його похідних *politike* – мистецтво управляти державою, *polites* – громадяни, *politica* – державний діяч та ін.) – одна з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства, взаємин різних соціальних груп та індивідів щодо утримання й

реалізації влади задля здійснення своїх суспільно значущих інтересів і потреб, вироблення обов'язкових для всього суспільства рішень.

Політико-теоретична свідомість - сукупність ідей, уявлень, поглядів, знань та вчень, що виникають на ґрунті наукового дослідження політичних відносин, процесів, інститутів, проникнення в їхню сутність, у глибинні взаємозв'язки й суперечності, закономірності розвитку.

Політична влада – здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на діяльність, поведінку людей та їх об'єднань за допомогою волі, авторитету, права, насильства.

Політична еліта (від франц. *elite* — найкраще, добірне)- вища, відносно привілейована сукупність осіб, які виділяються з політичного середовища на основі вищого ступеня розвитку окремих психологічних, соціальних і політичних якостей; бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійсненням впливу на неї.

Політична ідеологія - систематизована сукупність концептуально оформлених ідейних поглядів на політичне життя, що відображає інтереси, світогляд, ідеали певної соціальної групи (класів, націй, політичних партій, громадських рухів тощо).

Політична історія – наука, що вивчає політичні інститути, події в їх хронологічній послідовності та взаємозв'язку.

Політична культура - історично зумовлені стійкі політичні уявлення, переконання й орієнтації, а також моделі і норми політичної поведінки людей, стилі діяльності політичних інститутів.

Політична партія - добровільне та організаційно оформлене об'єднання громадян, яке виражає інтереси частини суспільства і прагне до їх задоволення шляхом здобуття, утримання і використання державної влади.

Політична психологія – наука, яка досліджує соціально-психологічні складові політичного життя суспільства, які формуються на рівні політичної свідомості націй, соціальних груп, окремих особистостей та ін.

Політична свідомість – політичні ідеї, погляди, уявлення, традиції, соціально-політичні почуття, які відбивають найбільш істотні економічні, соціальні, політичні та духовні інтереси людей, що мають бути реалізовані через інститути політичної системи; сприйняття суб'єктом політичної реальності.

Політична система – цілісна, інтегрована сукупність взаємозв'язаних і взаємозалежних політичних суб'єктів, структур і відносин, що відображає інтереси усіх політичних і соціальних сил суспільства.

Політична соціалізація - засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами. Найважливішими результатами політичної соціалізації є політичні переконання, почуття, цінності й норми політичної діяльності, що роблять суспільство спроможним забезпечити збереження, модернізацію чи зміну політичного режиму.

Політична соціологія – наука про взаємодію політичного суспільства (держави) з громадянським суспільством, взаємодію політичних і соціальних процесів.

Політична філософія – наука, яка вивчає політику як цілісність, її природу, розробляє загальні критерії оцінки політики, ідеали та нормативні принципи організації суспільства, акцентує увагу на сутності природи політичного світу.

Політичний конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – зіткнення несумісних, часом протилежних інтересів, дій, поглядів окремих людей, політичних партій, громадських організацій, етнічних груп, націй, держав та їх органів.

Політичний лідер (від англ. *lead* – вести, керувати) - авторитетна особа, яка здійснює переважний вплив на інших людей з метою інтеграції їхньої діяльності для досягнення спільних політичних цілей; глава, керівник держави, партії, руху тощо.

Політичний режим (від франц. *regime* – управління) – сукупність методів, засобів і способів, за допомогою яких владні органи здійснюють управління суспільством і забезпечують своє політичне панування.

Політичні відносини – реальні практичні відносини, стійкі зв'язки між громадянами і владою, державою та громадянським суспільством; у їх центрі – інтереси та потреби суб'єктів політики.

Політичні інститути – певні політичні установи (держава, її органи, політичні партії, органи місцевого самоврядування тощо), які мають особливі повноваження і виконують спеціальні функції в політичному житті суспільства.

Політологія (від грецьк. *politika* — державні й суспільні справи і *logos* — слово, поняття, вчення) – наука про політику, про закономірності та особливості розвитку політичного процесу, про функціонування політичної системи і влади, сутність, форми і методи діяльності суб'єктів політики.

Популізм (від лат. *populus* – народ) - загравання влади з народом, спрямоване на досягнення популярності в масах ціною необґрунтованих обіцянок, демагогічних гасел.

Право націй на самовизначення - один з основних визнаних світовим співтовариством принципів міжнародного права, що означає створення суверенної і незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом.

Правова держава - форма організації державної влади, за якої верховенство в усіх сферах життя належить закону; всі державні органи й громадяни однаковою мірою відповідальні перед законом; реалізуються всі права людини; здійснюється розподіл влади на законодавчу, виконавчу, судову.

Предмет політології – конкретні прояви, процеси, відносини політичної дійсності, які вивчаються політологами.

Президентська республіка - один з різновидів сучасної форми державного республіканського правління, що поряд з парламентаризмом з'єднує в руках президента повноваження глави держави і глави уряду .

Призначення політики – на основі спільних інтересів об'єднувати всі верстви суспільства, спрямовувати їх дії на вирішення важливих суспільно-державних завдань.

Природні права людини – невідчужувані права особи, до яких відносяться право на життя, свободу совісті, слова та ін.

Пропорційна виборча система – порядок організації виборів і визначення результатів голосування, згідно з яким депутатські мандати розподіляються між списками кандидатів пропорційно до кількості голосів, отриманих кожним з цих списків.

Просвітництво – ідейно-політична течія часів переходу суспільства від феодалізму до капіталізму (к. XVII – поч. XIX ст.); відображало інтереси народжуваної буржуазії й народних мас, мало за мету критику феодальної ідеології, релігійних забобів, боротьбу за віротерпимість, свободу наукової та філософської думки.

Республіка (від лат. *res* – справа і *public* - громадський) – форма державного правління, яка характеризується здійсненням вищої державної влади виборним колегіальним органом, що формується населенням (або його частиною) на визначений час.

Ресурси влади - потенційні засоби здійснення влади, які можуть бути використані, але ще не використовуються або ж використовуються недостатньо.

Референдум (від лат. *referendum* – те, що має бути повідомлене) – спосіб прийняття законів та інших рішень з найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян шляхом всенародного голосування.

Соціал-демократія – ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи.

Соціалізм (від лат. *socialis* – суспільний) - вчення і теорії, які стверджують ідеал суспільного устрою, заснованого на суспільній власності, відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Соціальна держава – держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, а в ідеалі – приблизно однакових життєвих шансів, можливостей для самореалізації особистості.

Теорія суспільного договору – одна з теорій походження держави, за якою держава виникла в результаті добровільної передачі індивідами свого права на самоврядування авторитетній особі, яка б мала діяти в ім'я всіх.

Теократія (від грецьк. *theos* — бог і *kratos* – влада) - форма державного правління, за якої політична влада належить духівництву або главі церкви.

Теорія міжнародної політики – наука, яка предметом свого дослідження має зовнішньополітичну діяльність держав, об'єднань громадян, проблеми війни та миру, запобігання виникненню міжнародних конфліктів і їх урегулювання тощо.

Терор (від лат. *terror* – жах, страх) - особлива форма політичного насильства, що супроводжується жорстокістю, цілеспрямованістю та удаваною ефективністю; широко використовується у мирний і воєнний час як засіб внутрішньо- або зовнішньополітичної боротьби в інтересах держави, організації чи певної групи осіб.

Тиранія – одноосібне деспотичне правління внаслідок насильницького захоплення влади, базується на сваволі правителя (тирана), а не на законах.

Тімократія – форма державного ладу, що дає громадянам політичні права в залежності від розмірів їхнього майна; особлива форма олігархії, за якою державна влада належить привілейованій меншості, яка володіє високим майновим цензом, часто – військовою силою;

Тоталітаризм (від лат. *totalis* – увесь, повний) - політичний режим, за якого державна влада здійснює повний контроль за всіма сферами життя суспільства, відсутні демократичні свободи, громадянське суспільство, панує насильство, терор влади проти народу, наявна єдина державна ідеологія, обов'язкова для всіх громадян.

Унітарна держава - єдина, цілісна держава, що поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, які не мають будь-якої політичної самостійності.

Фашизм (від лат. *fascio* – пучок, в'язка) - правоекстремістська політична течія та ідеологія, що спирається на войовничий антидемократизм, расизм, шовінізм, доведені до істерії, на звеличування тоталітарної держави, обстоювання сильної, авторитарної партії, що забезпечує абсолютний контроль над людиною і державою.

Федерація - союзна держава, що складається з декількох державних утворень (суб'єктів федерації), які мають юридичну і політичну самостійність.

Форма державного правління - спосіб організації і здійснення верховної державної влади.

Форма державного устрою - територіально-політична організація держави, що включає політико-правовий статус його складових частин і принципи взаємовідносин центральних і регіональних державних органів.

Харизматичний лідер (від грецьк. *charisma* – милість, Божий дар) - громадсько-політичний діяч, авторитет якого ґрунтується на вірі громадян у його надприродні, видатні здібності, виняткові якості, непогрішність, святість.

Ценз - обмеження принципу всезагальності виборчого права додатковими умовами.

Шовінізм - крайній вияв націоналізму, що полягає у надмірному звеличенні своєї нації, наданні їй винятковості, робить ставку на гноблення, поневолення «малих» народів, таврування їх за прихильність до своєї культури.